

Motivacija učenika u nastavnom procesu

Dijana Ivanišević

SAŽETAK: Motivacija za učenje predstavlja usmjeravanje energije na dostizanje postavljenih nastavnih ciljeva, i može biti unutrašnja (intrinzična) i vanjska (ekstrinzična). U skladu s tim postoji motivisanje učenika za nastavu koje obuhvata sve postupke, metode i tehnike koje podstiču učenje, usmjeravaju ga i određuju intenzitet i trajanje. Pritom se mogu koristiti motivacijske tehnike koje utječu na osjećajno angažovanje učenika, na njihovo zanimanje i želje. Postoji više vrsta motivacijskih tehnika koje se mogu odnositi na nastavno gradivo (nastavne motivacijske tehnike) ili na pokušaj održavanja pažnje učenika (motivacijske tehnike), te mogu biti klasične, inovativne, planirane, spontane, kratkotrajne, dugotrajne, uvodne i zaključne. Pored toga, može se koristiti i postavljanje nastavnih ciljeva koji predstavljaju dostignuća koja učenici trebaju postići jer postavljeni ciljevi poboljšavaju uspješnost zato što usmjeravaju pažnju na postavljeni zadatak, povećavaju trud i ustrajnost, i pospješuju razvoj novih strategija za dostizanje ciljeva. Ipak, kako bi što više motivisali svoje učenike, nastavnici se konstantno trebaju truditi i na svakom času nastojati održati pažnju i povećati zanimljivost predmeta, graditi pouzdanje učenika u svoje sposobnosti, te na taj način podsticati i zadovoljstvo školskim uspjehom.

Ključne riječi: *motivacija, nastavni proces, učenici, škola, školski uspjeh*

Motivation of Students in the Teaching Process

ABSTRACT: Studying motivation represents directing energy into reaching educational goals and it can be intrinsic and extrinsic. There is motivation of students for education which gathers all procedures, techniques and methods that stimulate studying, directing it and define its intensity and length. Motivational techniques can be used influencing students' emotional engagement, their interest and wishes. There are several motivational techniques connected to educational material (educational-motivational techniques) or attempt to keep students' attention (motivational techniques). They can be classical, innovative, planned, spontaneous, short-term, long-term, introductory and conclusive. Besides these, setting educational goals that represent goals which students need to achieve can be used as well, as goals improve success, direct attention on task, involve effort, raise perseverance and improve development of new strategies of reaching goals. Still, to motivate their students even more, teachers should continuously do their best for every lecture to keep the attention and increase the interest of educational material, build confidence in their own abilities and stimulate students' school grades satisfaction.

Keywords: *motivation, teaching process, students, school, school success*

UVOD

U svakodnevnom procesu odgoja i obrazovanja učitelji, nastavnici i profesori susreću se sve češće s problemom motivacije učenika. Čini se kako su učenici danas manje motivisani za učenje nego ranije, te se i nastavnik vrlo često osjeća „zaglavljeno“ između svojih dužnosti i surove realnosti. Naravno, on može napraviti samo jedno – slijediti svoje obaveze i dati sve od sebe. Ipak, nikada ne može biti u potpunosti siguran koliko može podstaći svoje učenike na učenje, čak ni kada uloži maksimum svojih snaga i potencijala, jer na kraju sve zavisi od njih. Međutim, mnogi vjeruju da je nastavnik ključni faktor u motivaciji učenika, a o tome govore i brojna istraživanja temeljena na McGregorovom shvatanju o X i Y tipovima ličnosti, čiji rezultati pokazuju da najveći broj učenika priprada mješovitom XY tipu, kome je potrebna i vanjska motivacija. Međutim, motivisanje u nastavi je efikasno samo ako se kod učeniku probudi i određena unutrašnja potreba, a tome u prilog govori i sljedeći citat: „Najvažniji motiv za rad u školi i u životu jeste zadovoljstvo u radu, zadovoljstvo

u njegovim rezultatima i znanju o vrijednosti koju taj rezultat ima za pojedinca i zajednicu“.

MOTIVACIJA UČENIKA U NASTAVNOM PROCESU

Učenici u školu idu svaki dan, osim vikenda, a gradivo koje uče nije uvijek zanimljivo, a obično je i preopširno. Česta ispitivanja, pritisci, zadati rokovi i takmičenja mogu demotivisati učenike za rad i učenje, pa im škola može predstavljati mjesto gdje doživljavaju napetost i tjeskobu. Zbog toga se današnji učitelji i profesori vrlo često, bez obzira na sva svoja znanja i kompetencije, susreću s velikim izazovima i pitanjem kako motivisati učenike. Pregled 83 istraživanja u kojima su učestvovali učitelji početnici iz devet zemalja pokazao je da su uz disciplinu, najviše zabrinuti za motivaciju učenika za učenje (Veenman, 1984; Vizek Vidović, Vlahović – Štetić, Rijavec i Miljković, 2003). Ovakvi rezultati ne čude s obzirom na to da se zna da je motivacija za učenje od presudnog značaja, te da je povezana sa školskim uspjehom, s pozitivnim stavom prema školi, boljom disciplinom i većim zadovoljstvom, kako kod

učenika, tako i kod učitelja i nastavnika (Vizek Vidović i sar., 2003).

Riječ motivacija potječe od latinskog glagola *movere* što znači *kretati se* i najjednostavnije se povezuje s idejom pokretačke snage unutar pojedinca koja dovodi do određene aktivnosti i podstiče učenike da se angažuju u određenoj aktivnosti, ali i određuje koliko će naučiti. Stoga, jedna od najvažnijih komponenti koja utječe na učenje jeste upravo motivacija, koja je za školsko postignuće ponekad važnija i od samih sposobnosti učenika (Andrilović i Čudina, 1994).

Učenici vrlo rano postaju svjesni svojih sposobnosti učeći različite obrazovne sadržaje. Znaju koje predmete više vole te koje gradivo lakše usvajaju. Tako oblikuju svoje sklonosti prema određenim predmetima, pa one koji su im draži proširuju dodatnim informacijama, a za one koji su im manje dragi moraju potražiti za njih najprimjereniju motivaciju (Grgin, 2004).

Motivacija igra vrlo važnu ulogu za vrijeme učenja, jer može utjecati na to šta, kada i kako se uči. Također, kako motivacija utječe na novo učenje, tako utječe i na učinak u prethodno naučenim vještinama, strategijama i ponašanjima koja imaju važne implikacije za dalje školovanje. Naprimjer, učenici koji ne osjećaju da su voljeni i prihvaćeni od drugih i koji nemaju samopoštovanje i samopozdanje neće imati snažnu motivaciju da dostignu neke više ciljeve učenja, kao što je dublje razumijevanje gradiva, formiranje i razvoj kreativnih ideja i sl. Ipak, ponakad se i takvi učenici žele istaći ili nekome dokazati pa će se ipak potruditi i znatno više motivirati za učenje, kao i lakše prihvatiti pomoć onih koji prepoznaju da im je pomoć potrebna (Zarevski, 2007).

No, kada je učenicima neko gradivo zanimljivo, oni će ga učiti iz radoznalosti i zbog interesa, te neće očekivati nikakvu nagradu. Tada su učenici *intrizično motivirani*, odnosno imaju unutrašnju motivaciju za učenje (radoznalost, potrebu za novim znanjem, osjećaj da su sposobni nešto obaviti, osjećaj rasta i razvoja). Za razliku od intrizične, *ekstrizična* motivacija je motivacija koja je pod utjecajem vanjskih faktora, te otuda i naziv vanjska (*ekstrinzična*) motivacija. To može biti dobra ocjena, pohvala, priznanje, lakši upis na fakultet ili neka druga nagrada (Grgin, 2004).

Senecal, Julien i Guay (2003) utvrdili su da intrizično motivirani učenici u interpersonalnim odnosima i učenju u manjoj mjeri doživljavaju konflikt uloga, odnosno, otporniji su na pritisak prijatelja koji ih zovu na druženje u vrijeme kada moraju učiti, te su manje skloni odlaganju učenja.

INTRIZIČNA MOTIVACIJA - KLJUČNI FAKTOR USPJEHA

Intrinzična motivacija se smatra jednim od najznačajnijih faktora dugoročnog uspjeha, pa ukoliko se zapitamo na koji način ju je moguće povećati, vrlo lako ćemo shvatiti da je to jedno od onih pitanja na koje je teško dobiti jedinstven i zasigurno tačan odgovor. Ipak, prvi korak bi se mogao odnositi na uspostavljanje pozitivnog odnosa između nastavnika i učenika što bi rezultiralo pozitivnim stavom prema predmetu i gradivu. Pri tome, vrlo je važno da se nastavnici potrudite da stvore pozitivnu klimu za rad, i da sa zadovoljstvom drže predavanja, zanimaju se za učenike i podstiču kako

svakog učenika pojedinačno, tako i pozitivnu dinamiku grupe (Trškan, 2008).

Također, potrebno je u što većoj mjeri gradivo povezivati sa svakodnevnim životom jer učenici veliki dio gradiva doživljavaju nepotrebnim i suvišnim budući da se na prvi pogled čini kako je ono nepovezano sa svakodnevnim životom. Zbog te činjenice, ono što se uči je potrebno što više povezati sa stvarnim životom i realnošću kako bi učenicima gradivo postalo zanimljivije, te kako bi u svemu tome mogli pronaći neku povezanost i logiku, suštinu i smisao. Nastavnici koji od svojih učenika traže da što više povezuju nastavne sadržaje, tehnike i procedure učenja s njihovim životnim potrebama i iskustvima, kod učenika podstiču znatiželju, te učenici lakše i brže uče. Kada učenici neko gradivo dožive smislenim, veća je vjerovatnoća da će biti motivirani i razviti interes, kako za to gradivo, tako i za cjelokupno učenje. Naime, istraživanje Marinovića (2012), koje je sprovedeno na studentima prve godine diplomskih studija, ukazuje na to da je konačni uspjeh studenata bio bolji što su se studenti osjećali učinkovitijim i što su više procjenjivali vrijednost kolegija. Iako je ovdje veći naglasak na motivaciji učenika, može se povući paralela, tj. što su učenici ili studenti više uključeni u sam nastavni sadržaj i što ga precepiraju zanimljivijim i vrijednijim, to će voditi k većoj motivaciji za učenje. Učenici ne vole biti pasivni slušaoci, te je važno omogućiti im učestvovanje. Stoga, nastavnici trebaju osmisliti metode koje uključuju lični angažman učenika. Tako, naprimjer, učenici mogu napraviti neki projekat, te kroz igranje uloga i simulaciju prikazati naučeno jer kada određeni sadržaj dožive iznutra, to dovodi do poticanja interesa i motivacije. Učenici će biti mnogo više motivirani ukoliko sami sebi postave ciljeve za učenje, te će se više truditi i da ih ostvare. Pri tome, u postavljanju kratkoračnih, mjerljivih i specifičnih ciljeva – pomoć učitelja može biti vrlo korisna (Jensen, 2003).

Pored toga, učenici svoj rad i zalaganje često vrednuju i pripisuju svojim sposobnostima, trudu ili sreći. Stoga, u postavljanju ciljeva učenicima mogu pomoći i školski psiholozi tako što će im pomoći da osvijeste njihove potrebe i interese. Također, kroz radionice tipa „Kako da učenje ne bude mučenje“ mogu im određene tehnike i strategije učenja približiti na jedan vrlo zanimljiv i koristan način jer su učenici koji koriste odbrambene motivacijske strategije, kako bi zaštitili svoje samopoštovanje, skloniji obrascu površnog pocesiranja obrazovnih sadržaja. Stoga je vrlo važno motivirati učenike kako bi sam proces učenja bio što kvalitetniji i bolji, a znanje što dugotrajnije i primjenjivije (Marušić, 2013).

MOTIVACIJSKE TEHNIKE – ŠTA SVE ZAPRAVO IMAMO NA RASPOLAGANJU?!

Svaki učitelj bi trebalo da se na svakom času potruži da postigne i zadrži pažnju, poveća zanimanje za predmet, gradi pouzdanje u sposobnosti i podstiče zadovoljstvo učenika. Stoga je vrlo važno dobro poznavati i koristiti nastavne i motivacijske tehnike kojima se povećava zainteresovanost i zanimanje za predmet, odnosno naučeni sadržaj i školski rad (Požarnik, 2000).

Motivacija u nastavi mora biti sastavni dio svakog časa, te je vrlo važno da bude dobro osmišljena kako bi probudila zanimanje za ono što će se u kasnijim fazama

časa odvijati. Tako se motivacijske tehnike konkretno mogu odnositi na nastavno gradivo (nastavne motivacijske tehnike) ili pak samo na pokušaj održavanja pažnje učenika (motivacijske tehnike). Motivacija u nastavi sastavni je dio uvodnog dijela nastavnog časa, ali uz nju je potrebna i međumotivacija pri odrađivanju nastavnog gradiva. Međutim, motivacijske tehnike mogu biti prisutne u svim fazama nastavnog časa, a posebno pri ponavljanju nastavnog gradiva, te pri provjeri znanja i ocjenjivanja (Trškan, 2006).

Tako se u nastavi mogu koristiti neke od nastavnih motivacijskih tehnika kao što su ispunjaljke, križaljke, mreže, asocijacije, kvizovi, i mentalne mape (Toman i Šeško, 2002).

Pored toga, u školama se vrlo često koriste i motivacijske tehnike zapisivanja misli (*brainwriting*) ili oluje ideja (*brainstorming*).

Inače, nastavne motivacijske tehnike odnose se na nastavne sadržaje i motivisanje učenika za učenje novog nastavnog sadržaja i njihova svrha je što brže i što učinkovitije učenje novih riječi, godina, imena i događaja. Tako nastavnici uz pomoć nastavnih motivacijskih tehnika mogu povećavati ili smanjivati zahtjevnost nastavnog sadržaja (većim brojem novih pojmova, izraza i sl.), a mogu ih koristiti za bilo koji nastavni sadržaj.

Pored toga, postoje posebne motivacijske tehnike koje su namijenjene opuštanju i kraćem odmoru učenika. Te tehnike su, prije svega, opuštanje uz muziku (s vježbama disanja), uz kretanje (npr. dizanje ruku, ustajanje, mijenjanje rasporeda sjedenja i sl.) ili posebne tehnike opuštanja i meditacije (s naglaskom na snagu zvuka ili riječi). Motivacijske tehnike opuštanja se obično koriste na početku nastavnog časa, a moguće ih je koristiti i prije izvršavanja zahtjevnijih zadataka (Leman, 2008).

I muzika može pomoći u stvaranju posebnog raspoloženja učenika. Najčešće se koristi kao zvučna pozadina prije početka nastavnog časa ili za vrijeme ocjenjivanja. Ipak, muzika se može koristiti i kao pozadina prilikom čitanja ili slušanja izvornih tekstova, odnosno kao pozadina prilikom obrađivanja novog nastavnog gradiva (Dhority, 1992).

Posebna motivacijska tehnika koja uključuje kretanje može se koristiti prilikom primjene metode razgovora ili prilikom utvrđivanja i ponavljanja gradiva. Tako, naprimjer, učenici mogu odgovarati na pitanja podizanjem lijeve ruke (tačna tvrdnja) ili podizanjem desne ruke (netačna tvrdnja), ili svi učenici mogu ustati, a onda u slučaju netačne tvrdnje sjesti i sl. Uz to se može koristiti i pljeskanje rukama, kao i igra pri kojoj učitelj baca manju loptu i postavlja različita pitanja ili, pak, učenik baca loptu i ispituje ostale učenike, što bi trebalo podstaći brže reakcije i bolje odgovore učenika (Dhority, 1992).

Pored toga, nastavnici mogu koristiti i opuštajuću tehniku koja se naziva alfa – trening. Ta tehnika znači usporavanje djelovanja razuma predočavanjem boja i unutrašnje predstave (Urbane, 1991). Naime, za vrijeme alfa-treninga učenici se najprije udobno smjeste na stolicu, zatvore oči, pokušaju sebi predstaviti pojedine boje i brojeke, duboko i lagano udišu i izdišu, te se trude što više opustiti.

Također, pozitivnoj nastavnoj klimi doprinose i domišljate, razigrane, uzbudljive i maštovite motivacijske tehnike kao što su zapisivanje ciljeva, učeničko sastavljanje testa, samoocjenjivanje, oproštaj od „ja ne mogu“, čitanje knjige u sat vremena, zajednička fotopriča, razredni fotoalbum, crta života i sl.

Međutim, interes i pažnju učenika u školskom radu ne podstiču samo motivacijske tehnike. U školi je dragocjeno da nastavnik zna stvoriti takvu nastavnu situaciju koja budi interes i stvaralaštvo i kod nekih učenika koje gradivno ne zanima, a to postiže različitim aktivnim nastavnim oblicima i metodama rada (Trškan, 2005). Učenici više vole one načine rada koji stvaraju zadovoljstvo, a to zadovoljstvo je veće ako su nastavne metode i oblici različiti, ako učenici učestvuju u postavljanju ciljeva i zadataka u samom toku nastave, ako što samostalnije provjeravaju i ocjenjuju rezultate učenja, te ih upoređuje s ranijim postignućima (Strumičak, 2001). Ipak, nastavnici mogu potaknuti interes na više načina, a jedan od njih je da kod učenika pokušaju uspostaviti pozitivan odnos prema predmetu, odnosno nastavnim temama.

Pored toga, Marentić Požarnik navodi i sljedeće mogućnosti:

- primjeren stepen novosti, iznenađenja, te neočekivanih i kognitivno neskladnih podataka (npr. da li je zaista Kolumbo otkrio Ameriku),
- povremeno uključivanje metoda koje podstiču lični angažman učenika – simulacije, igre uloga i sl,
- organizacija utvrđivanja i provjere znanja u obliku zagonetki i kvizova,
- omogućavanje izbora tema i načina kako izvesti određene zaključke (npr. učenici biraju književna djela koja će pročitati i o njima izvještavati ili teme koje će istražiti); i izborni predmeti mogu pomoći pri utvrđivanju i proširivanju učenikovih interesa,
- interes i unutrašnju motivaciju općenito jača i mogućnost da učenici pitaju o onome što im nije jasno, da govore o svojim iskustvima i idejama i da izražavaju svoja mišljenja, što omogućava otvoreni demokratski odnos koji omogućava stvaranje najsigurnijeg i najproduktivnijeg ozračja (Marentić Požarnik, 2000).

ZAKLJUČAK

Motivacija za učenje podrazumijeva usmjeravanje energije na dostizanje postavljenih nastavnih ciljeva. Pri tome, učitelji, nastavnici i profesori mogu koristiti različite motivacijske tehnike. Ipak, neprestana ispitivanja, pritisci, zadati rokovi i takmičenja mogu demotivirati učenike za rad i učenje pa im škola može predstavljati i mjesto gdje doživljavaju tjeskobu. Tako se današnji učitelji, nastavnici i profesori, uz sva znanja i kompetencije sve više susreću i s izazovima kako motivirati učenike na istrajnost i izvršavanje postavljenih ciljeva. Naravno, većinom su to nastavni ciljevi koji na jedan način predstavljaju ciljeve koje učenici trebaju postići i za koje je vrlo bitno da budu jasno definisani. Jasni i precizni ciljevi povećavaju uspješnost jer usmjeravaju pažnju na postavljeni cilj, povećavaju motivaciju, trud i ustrajnost, te pospješuju razvoj novih strategija za dostizanje cilja.

Na postizanje nastavnih ciljeva utječe i učeničko prihvatanje ciljeva koje je predvidio nastavnik, jer ako ih učenici prihvate, ti ciljevi onda podstiču i motivaciju. Pored toga, uvijek se mogu primijeniti i motivacijske tehnike koje mogu utjecati na angažman učenika, te pobuditi njihova zanimanja i želje.

Nastavni proces uključuje i razne načine i strategije koje mogu motivirati učenike. Da bi temeljno ovladali nastavnim predmetom, nastavnici bi trebali stvoriti pozitivno nastavno ozračje i raspoloženje, zanimati se za učenike, imati prirodan osjećaj za autoritet, međusobno poštovanje i opušten odnos s učenicima, te spretno podsticati pozitivnu dinamiku grupe i uključivati humor i oduševljenje. Pored toga, vrlo je bitno uhvatiti se u koštac i sa savremenom tehnologijom, i pronaći ono što je novo, a što bi određenu generaciju moglo motivirati.

Vjerujemo da svi nastavnici žele imati jako motivirane učenike, kako bi ih s uživanjem i zadovoljstvom mogli podučavati i prenijeti im mnogo korisnog znanja koje će kasnije lako moći primijeniti u praksu i svakodnevni životu. Ipak su odgajatelji, učitelji i nastavnici ti koji učenike od malih nogu pripremaju za budućnost, pa zašto onda primjenom nekih novih i drugačijih metoda, tehnika i pogleda na vaspitanje i obrazovanje zajedničkim korakom ne pokušati promijeniti svakodnevnu stvarnost kroz savremeno obrazovanje?! Zašto ne odbaciti stare poglede koji nas sputavaju i ne zakoračiti u jednu ljepšu, bolju, svjetliju i pozitivniju budućnost?! Vrijedi pokušati jer naš postojeći obrazovni sistem to svakako treba i to sasvim sigurno i zaslužuje.

LITERATURA

- Andrić, V. i Čudina, M. (1994). *Osnove opće i razvojne psihologije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Dhority, L. (1992). *Ustvarjalne metode učenja*. Ljubljana: Alpha Center.
- Glasser, W. (1999). *Nastavnik u kvalitetnoj školi*. Zagreb: Educa.
- Grgin, T. (2004). *Edukacijska psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Grin, B. (1996). *Nove Paradigme za stvaranje kvalitetnih škola*. Zagreb: Alinea.
- Jensen, E. (2003). *Super-nastava: nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*. Zagreb: Educa.
- Marentić Požarnik, B. (2000). *Psihologija učenja i nastave*. Ljubljana: DZS.
- Muminović H. (2000). *Mogućnosti efikasnijeg učenja u nastavi*. Sarajevo: DES.
- Toman, M., Šeško, M. (2002). *Ustvarjale igre*. Ljubljana: Zavod RS za školstvo.
- Trškan, D. (2005). *Motivacija i motivacijske tehnike*. Ljubljana: Filozofski fakultet.
- Trškan, D. (2006). Motivacijske tehnike u nastavi. *Povijest u nastavi, IV(7)*: 19-28.
- Vizek Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V. i Miljković, D. (2003). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP – VERN.
- Zarevski, P. (2007). *Psihologija pamćenja i učenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Leman, I. (2008). *Motivacija – sa testom i vježbama*. Munich: Laguna.

INFORMACIJE O AUTORU

Dijana Ivanišević

Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Sjeverni logor, bb.
e-mail: dijana.ivanisevic@unmo.ba